

less is a group of the names of vidantroponimnoho origin, and the least group is presented by vidtoponimni.

Except common noun, the proper names came forward as a formative base of microtoponyms of Trostyanetskogo of district, in particular antroponimni and toponimni.

Among the names there are the real names, nicknames and last names of people, that before lived on this territory. Among the fixed geographical objects, a far is presented by those that is built on the base of bases of the last names and nicknames. It testifies to close intercommunication of relevant people with earth, her till, supervision, purchase. The names of possessive adjective, that specify, prevail among them, who worked on earth, whom an area is near, who collected medicinal herbares.

Key words: toponymy, microtoponyms, appellative, toponym, anthroponym, basis, method of creation.

УДК 811.161.2'81'367

Марина ПАУК

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ УКРАЇНСЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ

У статті визначено основні принципи побудови українських прислів'їв. На основі аналізу визначень прислів'їв було виділено їхні облігаторні риси, зокрема афористичність. Афористичність досягається шляхом несподіваного поєднання двох пропозицій. Цей спосіб побудови реалізується не тільки в складних реченнях, він представлений і в простих реченнях завдяки актуалізації згорнутих предикатних виразів.

Ключові слова: прислів'я, синтаксична і семантична будова

Мета статті полягає в пошуку основних принципів, які лежать в основі структури українських прислів'їв. Адже визначення їх провідних ознак визначає подальші напрями теоретичного опису цього виду народної творчості, а також формує наукові засади для проведення зіставно-типологічних студій у галузі пареміології.

Незважаючи на вражаючу кількість українських прислів'їв, їхню смислову й структурну багатоплановість, цей витвір усної народної творчості має багато типових рис у побудові. Це уможливорює створення їх класифікацій, сформованих на

різноманітних підставах, що відбивають існуючі підходи до опису паремій. Зокрема, серед основних теоретичних засад характеристики прислів'їв у слов'янському мовознавстві можна виокремити такі підходи: традиційний, за якого паремійні вислови досліджуються як одиниці фразеології, лінгвокультурологічний, де вони розглядаються як елементи мови і культури, фольклорний, що зосереджений на розгляді їх як жанру фольклору, структурний, який прагне до розгляду паремії як одиниць мови, думки і фольклору. Названі підходи, що розкривають різні аспекти природи прислів'я, безумовно, є взаємодоповнювальними. Наприклад, як було продемонстровано Л.А. Джелаловою, традиційні лінгвістичні методи можуть добре поєднуватися з ідеями і методами Г.Л. Пермякова, спрямованими на розкриття логічних особливостей паремій, і підходами Ю.М. Караулова, сформованими для виявлення їх концептуальних (образних) складових [8, с. 6 – 7].

Обстоюючи думку про необхідність комплексного опису українських паремій, слід наголосити на тому, що ця комплексність не може бути механічним поєднанням різних напрямів опису. Методика аналізу паремії має спиратися на певні ієрархічно пов'язані уявлення про структуру, семантику, культурологічний потенціал і особливості функціонування паремійного фонду української мови. Побудова такої методики, безперечно, передбачає виділення ключових ознак прислів'я, які і мають становити основу комплексного опису. Логічним у пошуку центральних діакритичних рис прислів'їв є розгляд основних визначень прислів'їв, представлених у науковій літературі. Проаналізуємо деякі з них.

В енциклопедії «Українська мова» зазначається: «Прислів'я – стійкий вислів переважно фольклорного походження, в якому зафіксований практичний досвід народу та його оцінка різних подій і явищ. Прислів'я, на відміну від приказок, – це самостійні судження, інтонаційно й граматично оформлені як прості («Дружній череді і вовк не страшний») або складні («Біда тому воліві, котрого корова коле») речення. Найчастіше прислів'я виникають унаслідок спостережень за певними часто повторюваними подіями та явищами і виділення в них характерного й особливого» [21, с. 530]. У наведеному визначенні

діакритичними характеристиками прислів'я стають такі ознаки: прислів'я є стійкими і самостійними судженнями в формі речень, у них закріплено певні народні узагальнення і народний досвід.

У «Словнику української мови» прислів'я визначаються як «влучний образний вислів, часто ритмічний за будовою, який у стислій формі узагальнює, типізує різні явища життя [19, т. 8, с. 24]. У цьому визначенні з попереднім спільними елементами є вказівка на узагальнення, типізацію, властиві прислів'ям, новим щодо попереднього визначення є вказівка на образність прислів'їв.

У визначенні «Прислів'я – це стислий, влучний, образний, здебільшого народний вислів, який стосується характеристики різноманітних явищ життя <...> їх уживають у мові для розкриття явищ життя й побуту, різних типових життєвих обставин і ситуацій. Це, як правило, завершені, логічно вмотивовані двочленні, зримовані речення» [4] спостерігається спроба об'єднати наведені визначення, однак тут ознаки *приналежність до фольклору* і *двочленні зримовані речення* подаються як факультативні.

Подібне варіювання щодо встановлення облігаторних ознак прислів'я спостерігається в характеристиках цього фольклорного жанру і в інших культурах. Досить яскраво це видно при зіставленні визначень поняття *прислів'я* в російських і білоруських енциклопедіях і словниках (див., наприклад, [23, [с. 680-683](#); 5, с. 1056; 2, с. 341; 10, с. 389; 13, с. 338 – 339].

Порівняння різноманітних визначень прислів'їв дає підстави для виділення таких важливих і облігаторних ознак цієї одиниці: на синхронному рівні прислів'я сприймається як стійкий вираз, воно виражене реченням (простим чи складним), є судженням, що узагальнює народний досвід, має образний, афористичний характер.

Проаналізуємо виділені центральні і облігаторні ознаки прислів'їв докладніше. Вказівка на те, що речення-прислів'я є стійкими виразами, які передають судження, у котрих узагальнюється народний досвід, виявляється досить істотною рисою не тільки для характеристики семантики всього прислів'я, ці ознаки визначають й особливості модальної, синтаксичної й семантичної будови прислів'їв.

Як засвідчує розгляд українських паремій, усі вони, будучи стійкими виразами, мають властивість бути відтворюваними, а не створюваними в процесі спілкування. На відміну від звичайних речень, використовуваних мовцем для передачі своїх різноманітних перцептивних і ментальних реакцій на дійсність, вони є усталеними формами позначення народного досвіду.

Ця відмінність створює суттєві розходження в модальності речень-прислів'їв і звичайних речень.

Твердження про модальну специфіку прислів'їв базується на теоретичних засадах розуміння модальності, сформульованих В.М. Бріциним [6; 7]. У його теорії, названій когнітивною, модальність визначається як категорія, що описує ментально-чуттєві ракурси відбиття мовцем дійсності або впливу на неї [7, с. 137]. А отже, вона полягає в пошуку відповіді на питання, який різновид думки відбиває зміст речення: чи це відбиття різноманітних перцептивних реакцій мовця, чи це результат його ментальної діяльності (спогади, судження, переконання, припущення, тощо).

Спроби приписати прислів'ям модальні пресупозиції, характерні для речень, за допомогою яких мовець відбиває свою реакцію на дійсність, натикаються на явні логічні суперечності. Наприклад, як зазначає В.М. Бріцин, у реченні *Хлопчик малює* залежно від контексту можуть бути експліковані різноманітні модальності: *Я бачу, чую, відчуваю, знаю, вірю, переконаний, припускаю, планую, передбачаю, що хлопчик малює* [7, с. 137]. Вони відбивають можливі форми думки мовця про навколишню дійсність: мовець, сказавши, що хлопчик малює, може відбити в реченні ситуацію, яку він бачить, або ж моделює ментально. Ці експлікації виявляються неможливими для прислів'їв. Покажемо це на прикладі прислів'їв *Бідному у багатого жить — або плакать, або тужить* [22, с. 16]; *У бідного біда скаче, а дитина їсти плаче* [22, с. 16]; *У бідного щодня піст* [22, с. 16]; *Бідна душа без гроша* [22, с. 18]. Безумовно, ці вислови не можна витлумачити як перцептивні, а, значить, приписати їм модальність зорового, слухового, смакового тощо відчуття: (?) *Я бачу, чую, що Бідному у багатого жить — або плакать, або тужить; У бідного біда скаче, а дитина їсти плаче; У бідного щодня піст; Бідна душа*

без гроша. Відтворені мовцем прислів'я не відбивають ситуацій, які він безпосередньо фіксує органами чуття.

Логічніше такі вислови пояснити як ментальні побудови: *Я знаю, вірю, переконаний, припускаю, що.* Однак і в цьому випадкові з'являються внутрішні суперечності модальної інтерпретації, пов'язані з тим, що мовець не є творцем логічних висновків і узагальнень, відбитих у прислів'ях. Він, використовуючи паремію, передає не своє знання про зв'язки, властиві навколишній дійсності, а знання уже сформованих народом уявлень про типові відношення, характерні для дійсності. Тому денотатом його ментальної діяльності, будуть не самі відношення в дійсності, а знання наявних народних мовних узагальнень щодо цих відношень. Тому модальна експлікація вжитого мовцем прислів'я буде мати такий вигляд *Я знаю, що вважають, що [зміст прислів'я].*

Аналогічне модальне тлумачення мають і прислів'я з присудками в наказовому способі: *Коли йдеш до вовка на обід, бери пса з собою [22, с. 60]; Зимою бійся вовка, а літом — мухи [22, с. 71]; Посій впору, будеш мати зерна гору [22, с. 78].* Безумовно, вони не передбачають модальних експлікацій на зразок: *Я вимагаю, раджу, щоб.* Наявність у них модальності загальноприйнятого узагальнювального судження призводить до трансформації семантики наказовості, яка пов'язана з формами наказового способу, в семантику необхідності. Пор.: (?) *Вимагають, радять, щоб, коли йдеш до вовка, брав пса з собою; (?) Вимагають, радять, щоб зимою боявся вовка, а літом — мухи; (?) Вимагають, радять, щоб посіяв впору - Вважають, що коли йдеш до вовка, **треба** брати пса з собою; Вважають, що зимою **треба** боятися вовка, а літом — мухи; Вважають, що **треба** посіяти впору, і тоді будеш мати зерна гору.* Перетворення семантики наказовості зумовлено як відсутністю визначеного суб'єкта, що здійснює спонукання, так і узагальненістю і невідомістю суб'єкта впливу. У регулярно представлених реченнях з семантикою необхідності спостерігаємо виразну узагальненість: виражена в них необхідність стає певним правилом поведінки для всіх.

Таким чином, відтворюваність прислів'їв, зумовлює таку їхню рису, що їх зміст не є породженням мислення мовця, мовець лише відтворює певні істини, які не мають свого конкретного суб'єкта-творця, він має узагальнений характер.

Ця особливість модальності прислів'їв зумовлює специфіку їхньої предикатної і аргументної семантики. Невизначеність суб'єкта-творця зумовлює нереферентність як аргументів ситуацій, названих у прислів'ї, так і всієї ситуації в цілому (див. ознаки референтності у викладі Н.Д. Арутюнової [1, с. 179 – 204]). Наприклад, у прислів'ї *Без вола хата гола* [22, с. 18] аргументносною ознакою *хата* не позначає якусь конкретну будівлю, а *віл* – це не конкретно названа тварина. Тут йдеться про будь-яку хату і будь-якого вола. Спроба надати цим аргументам референтних властивостей, тобто ввести в речення члени, які надають аргументам властивість позначати одиничний конкретний предмет, призводить до зміни статусу висловлювання: воно перетворюється з прислів'я у звичайне речення. Наприклад: *Без цього вола хата гола; Без вола ця хата гола; Без цього вола ця хата гола*. Як показують прислів'я, в них ознаки референтності втрачають навіть власні імена людей, яким у звичайних реченнях така властивість притаманна. Наприклад, у прислів'ях *На бідного Хому і дерево пада* [22, с. 16]; *Якби Хомі гроші, був би і він хороший, а нема — всяк мина*. [22, с. 19]; *Без Кіндрата пуста хата* [22, с. 85]; *Для нашого Федота не страшна робота* [22, с. 103]; *Якби хтів Хома, так би робив і дома* [22, с. 109] імена є засобом називання якоїсь невизначеної або ж нереферентно визначеної особи. Останнє пов'язано з закріпленістю за деякими іменами певних народних уявлень про риси людини, яка носить це ім'я. Наприклад, Хома – це невдаха, про що свідчать і наведені вище прислів'я. Цю рису на матеріалі російських прислів'їв відзначає і О.О. Бірюкова: «навіть наявність власного імені в прислів'ї не дозволяє говорити про якийсь конкретний суб'єкт: *Хороша дочка Аннушка, когда хвалит мать да бабушка. Аннушкой* тут може бути будь-яка людина, не тільки жіночої, але й чоловічої статі. Такий ступень взаємозамінності, узагальнення характерний тільки прислів'ям» (переклад мій – М.П.) [3, с. 138];

Щоправда, втрата референтності не стосується всіх власних назв, вона не відбувається в географічних назвах, назвах святих. Наприклад: *На кого біда нападе, то до Києва іде, а як біда минеться, то він і з Броварів вернеться* [22, с. 36]; *Як прийде Ілля, то наробить у полі гниля* [22, с. 75]; *Як Михайло закує, то*

Микола розкує [22, с. 76]; *Як Кузьма з медом, то Михайла з ледом* [22, с. 76].

Послідовне неререферентне прочитання аргументів прислів'їв, за деякими щойно наведеними винятками, корелює з відсутністю в складі прислів'їв речень, що передають конкретні ситуації реальної дійсності. Іншими словами, можна констатувати, що в складі прислів'їв денотати предикатів не лежать на часовій осі, а передають певні узагальнені прояви, абстраговані від реальної дійсності, прояви, які не пов'язані з реальністю відношеннями прямого відбиття певних ситуацій. Такі предикати, використовуючи термінологію О.М. Селіверстової [16], можна позначити як предикати класу дій, процесів, станів тощо, ознакою яких є те, що їхні денотати не лежать на часовій осі, а виражають певні узагальнені якості аргументів.

Найпоширенішою формою присудків у прислів'ях є теперішній час. Наприклад: *Золотий обушок скрізь двері відчиняє* [22, с. 32]; *За одного винуватого десять невинних покутує* [22, с. 33]; *Хто багато бажає, той ніколи щасливий не буває* [22, с. 48]; *Хто доброго чоловіка минає, той щастя не має* [22, с. 48]; *Хто дрімає, той щастя не має* [22, с. 48]; *Хто пізно лягає, той щастя не має* [22, с. 48]; *Хто рано встає, тому щастя є* [22, с. 48]; *Чуже щастя коле очі* [22, с. 48]. Неважко помітити, що в усіх наведених прислів'ях присудки передають повторювані дії або процеси, які стосуються неререферентних аргументів, тобто спостерігається вираження не конкретних ситуацій, а певних узагальнених зв'язків.

Аналогічні властивості спостерігаються і в прислів'ях, у яких присудок має форму минулого або майбутнього часу. Наприклад: *Золотий ключ кожний замок відкриє* [22, с. 32]; *Синиця шкоду робить, а журавель попадеться* [22, с. 33]; *Пан завинив, а бідного повісили* [22, с. 33]; *Коза з вовком судилася, та й ратичок лишилася* [22, с. 48]; *На вовка помовка, а зайці кобилу з'їли* [22, с. 34]; *Просився вовк у пастухи, а свиня в огородинки* [22, с. 34]; *З голоду та холоду і півень не співає, а від тепла та їжі курка закукурікає* [22, с. 44]. Тут також відбувається формування узагальнень, а не відтворення якихось конкретних ситуацій, орієнтованих у часі щодо мовця, адже, як було показано вище, мовець за допомогою прислів'їв відтворює не ситуації, які він спостерігає, а народні уявлення про відношення, які властиві дійсності. Відсутність

суб'єкта, відносно якого здійснюється часова орієнтація змісту прислів'я, призводить до відчутного нівелювання часових розбіжностей. Про це, зокрема, свідчить можливість часового варіювання. Наприклад: *Золотий ключ кожний замок відкриє* [22, с. 32] - *Золотий ключ кожний замок відкриває; Синиця шкоду робить, а журавель попадеться* [22, с. 33] - *Синиця шкоду робить, а журавель попадається - Синиця шкоду зробила, а журавель попався; Пан завинив, а бідного повісили* [22, с. 33] - *Пан завинить, а бідного повісять - Пан завиняє, а бідного вішають*.

Зазначені риси прислів'їв дозволяють погодитися з висновком, що в строгому лінгвістичному розумінні семантика прислів'їв є за своєю природою афористичною, оскільки дійсність в них виражається в узагальненій, універсальній формі, а це означає, що прислів'я повинні мати ті ж семантичні ознаки і диференціюватися на такі ж семантичні типи, що й афоризми. Визначення афоризмів досить різноманітні. Зазвичай їх тлумачать як короткі, оригінальні, влучні вислови, узагальнення, глибокі думки, виражені в лаконічній формі, інколи несподівано парадоксальній. Я.Я. Іванов до цих ознак додає і таку визначальну характеристику, як те, що в афоризмах, на відміну від всіх інших висловлювань, виражаються закономірності існування не одиничних реалій і <...> закономірності зв'язків між неодичними реаліями [9].

Визнання прислів'їв одним з типів афоризмів робить актуальним відповідь на запитання про місце реалізації в структурі прислів'я афористичної семантики, пов'язаної з вираженням типових відношень навколишньої дійсності.

Звернення до фактичного матеріалу дає підстави для дещо несподіваних висновків. Як свідчать українські прислів'я, до цих типових відношень афористичного характеру не належать у переважній більшості відношення між підметом і присудком або ж, якщо розглядати прислів'я на семантичному рівні, між центральним аргументом і предикатом. Для ілюстрації цього положення розглянемо суцільну вибірку прислів'їв, розміщених на одній сторінці збірника «Українські прислів'я та приказки» [22], наприклад на сторінці 16. Тут форму простого речення, побудованого за підметово – присудковою схемою, мають такі прислів'я: *Бідний буває багатим тільки вві сні; Бідна душа без*

гроша; Бідність не гріх; Бідного й мудрі слова мало важать; Бідному все вітер в очі, як удень, так і вночі; Бідність показує нам наших приятелів; Для бідного кожні ворота замкнені; І у Відні є люди бідні; На бідного Макара всі шишки валяться; На бідного Хому і дерево пада; На бідняка камінь і вгору котиться; У бідного щодня піст. Не важко помітити, що з наведеного переліку ознака афористичності властива лише таким підметово-присудковим поєднанням: Бідність не гріх; Бідність показує приятелів. В усіх інших прикладах предикативні характеристики підмета будуть або тривіальними, або ж несправедливими щодо уявлень про дійсність. Пор.: Бідний буває багатим; Душа без гроша; Слова важать; Вітер в очі; Ворота замкнені; Бідні люди є; Шишки валяться; Дерево пада; Камінь котиться; Піст щодня.

Аналогічна смислова тривіальність або ж необґрунтована парадоксальність предикативних характеристик спостерігається всередині частин складних речень, які в складі прислів'їв помітно кількісно переважають прості речення. Наприклад: *Бідний до всіх рідний, а багатий нікому не радий – Бідний рідний, багатий не радий; Бідний на сорочку старається, а багатий і кожуха цурається - . Бідний старається; Багатий цурається; Бідний багатому косить, а сам їсти просить - Бідний косить; сам просить; У бідного біда скаче, а дитина їсти плаче –біда скаче; дитина плаче.*

Наведені приклади переконливо засвідчують, що предикативний центр прислів'я досить рідко є носієм афористичності, зазвичай його семантика або банальна, або ж незрозуміла, невідповідна усталеним уявленням про світ. Це стає підставою для висновку, що афористичність прислів'я, яка полягає у вираженні в образній формі типових відношень дійсності, формується, як правило, не всередині елементарного речення, а за його межами.

У складному реченні афористичність досягається шляхом різноманітних поєднань його частин. У складносурядних і безсполучникових реченнях частотним є смислове протиставлення частин. Наприклад: *До бідного приятеля іди коли хоч, а до багатого —коли кличе [22, с. 16]; Бідний носить, що може, а багач, що хоче [22, с. 16]; Бідному википить, а багатому накопить [22, с. 16]; Бідний у праці рветься, багатому череву дметься [22,*

с. 16]; *Бідний робить — багатому родить* [22, с. 16]; *Слабий з сильним не борися, бідний з багатим не дружися* [22, с. 16]. У наведених ілюстраціях прислів'їв протиставлення банальних ситуацій призводить до афористичного подання типових за народною уявою відношень.

У складнопідрядних і синонімічних їм безсполучникових реченнях також спостерігається смислова невиразність частин, поява ефекту афористичності і образності тут також є результатом поєднання двох або більшого числа предикативно організованих одиниць. Наприклад, такі властивості характерні для прислів'їв, утвореними такими складнопідрядними реченнями:

з підрядними умови: *Якби не хлоп та не віл, то би пан не жив* [22, с. 17]; *Як ні з чим у млин, то порожняком додому* [22, с. 18]; *Не замісиш густо, як у коморі пусто* [22, с. 20];

з підрядними причини: *Не втне Панько тіста, бо ячмінне* [22, с. 19];

з підрядними часу: *Тоді любить і сват, як добре мається брат, а коли бідний, то забуде і брат рідний* [22, с. 16]; *У бідного тоді неділя, коли сорочка біла* [22, с. 17]

з підрядними мети: *Ні за що рук зачепити, щоб було як жити* [22, с. 16]; *Треба працювати, аби шматок хліба мати* [22, с. 22];

з підрядними допустовими: *Хоч бідно жив, та в пана допомоги не просив* [22, с. 17];

з підрядними образу та способу дії: *На світі так ведеться, що вбогий перед багатим гнеться* [22, с. 17];

з підрядними означальними: *Який кінь тягне, на того й кладуть* [22, с. 17]; *Котрий віл тягне, того ще й б'ють* [22, с. 17]; *Це той пан, що в соломі спить* [22, с. 19];

з підрядними з'ясувальними: *Бідаку не первина, що ні з чим до млина* [22, с. 16]; *Ніхто не відає, що бідний обідає* [22, с. 16]; *Він знає, почім ківш лиха* [22, с. 21];

з підрядними підметовими: *Хто тягне, того ще й б'ють* [22, с. 17]; *Хто нічого не має, того ніхто не знає* [22, с. 19]; *Хто служить з ласки, у того мішок плаский* [22, с. 21]; *Хто везе, того й поганяють* [22, с. 22];

з підрядними місця: *Де сила панує, там правда мовчить* [22, с. 45].

Аналогічні риси демонструють і безсполучникові речення, співвідносні зі складнопідрядними реченнями. Наприклад: *Прийде літо, то є розмаїто, прийде зима, то хліба нема* [22, с. 20]; *Голий іде — ворота заперті* [22, с. 20].

Узагальнюючи відношення, що спостерігаються між частинами цих складнопідрядних і безсполучникових речень, можна констатувати належність їх до двох основних розрядів. У більшості випадків між частинами спостерігаються уточнювально-обмежувальні відношення. Вони властиві як реченням з прислівними підрядними, так і частині речень, у яких підрядна частина пов'язана зі всією головною частиною (реченням з підрядними умовними, часу, допустовими). Інший різновид відношень можна умовно позначити як пояснювальний. Він спостерігається в реченнях з підрядними причини, мети, які у складі прислів'я використовуються для розкриття причини судження, сформульованого в головній частині.

У прислів'ях, виражених простими реченнями, афористичність також досягається, як правило, шляхом поєднання смислу предикативного центру з смисловим наповненням окремих другорядних членів. При цьому, як засвідчує фактичний матеріал, незважаючи на конкретне смислове наповнення цих другорядних членів, усі вони демонструють ряд граматичних і семантичних ознак, що відрізняють їх від традиційних характеристик, притаманних другорядним членам речення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н. Д. Предложение и его смысл: логико-семантические проблемы / Н. Д. Арутюнова. – Изд. 4-е, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 384 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М.: Изд-во «Советская энциклопедия», 1966. – 608 с.
3. Бирюкова Е. А. К вопросу о семантико-грамматическом потенциале русских пословиц / Е. А. Бирюкова // Вестник Новгородского государственного университета. – 2014. – №77. – С. 137 – 139.
4. Бібліотека школяра www.ukrtvory.com.ua/prislivia.htm

5. Большой энциклопедический словарь: [А — Я] / Гл. ред. А. М. Прохоров. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Большая рос. энцикл.; СПб, Норинт, 1997. – 1408 с.
6. Бріцин В.М. Модальна граматика як новий напрямок семантико-синтаксичного вивчення мови / В. М. Бріцин // Мовознавство. – 2006. – №3.
7. Бріцин В.М., Мозгунов В.В. Когнітивні аспекти теорії модальності (на матеріалі східнослов'янського художнього дискурсу / В. М. Бріцин // Мовознавство. – 2013. - № 2 – 3. – С. 128 – 148.
8. Джелалова Л. А. Структура и семантика паремий тематической группы «человек»: Автореферат дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – Волгоград, 2014. – 20 с.
9. Іваноў Я. Я. Праблемы ўласна лінгвістычнага вызначэння паняцця “афарызм” / Я. Я. Іваноў // Славянская фразеология и паремиология в XXI веке / Под ред. Е. Е.Иванова, В. М.Мокиенко. Минск: Змицер Колас, 2010. – С. 237-247].
10. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: «Сов. энциклопедия», 1990. – 686 с.
11. Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А. Н. Николюкина. – М.: НПК «Интелвак», 2001. – 1600 стб.
12. Малый энциклопедический словарь. – Т. 2. – Вып. 3: Киги. – Початок. – СПб.: Брокгаузъ-Ефронъ, 1909. – 1055 с.
13. Русский язык. Энциклопедия. – М.: Дрофа, 1997. – 721 с.
14. Селиверстова Е. И. Пространство русской пословицы: постоянство и изменчивость / Е. И. Селиверстова. – СПб: ООО «Мирс», 2009 – 270 с.
15. Селиверстова Е.И. Русская пословица в паремиологическом пространстве: стабильность и вариативность (лингвистический аспект): Автореферат дис. ... д-ра филол. Наук: 10.02.01. – СПб., 2010. – 47 с.
16. Семантические типы предикатов. – М.: Наука, 1982. – 365 с.
17. Семененко Н. Н. Русская пословица: функции, семантика, системность / Н.Н. Семененко, Г.М. Шипицына. – Белгород: Изд-во БелГУ, 2005. – 170 с.
18. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў. – Мінск: «Вышэйшая школа», 1990. – 222 с.

19. Словник української мови в 11-и томах. – К.: Наукова думка, 1970-1980.

20. Тарланов З. К. Русские пословицы: Синтаксис и поэтика / З. К. Тарланов. – Петрозаводск: Издательство Петр ГУ, 1990. – 448 с.

21. Українська мова. Енциклопедія. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 822 с.

22. Українські народні прислів'я та приказки. – К. : Вид-во художньої літератури «Дніпро», 1984. - 391 с

23. Энциклопедический словарь / Издатели Ф. А. Брокгаузъ, И. А. Ефронъ. – Т.ХХІУ а. – СПб., 1898. – 960 с.

М. ПАУК

ПРИНЦИПЫ ПОСТРОЕНИЯ УКРАИНСКИХ ПОСЛОВИЦ

В статье определены основные принципы построения украинских пословиц. На основе анализа определений пословиц были выделены их облигаторные черты, в частности афористичность. Афористичность достигается путем неожиданного сочетания двух пропозиций. Этот способ построения реализуется не только в сложных предложениях, он представлен и в простых предложениях благодаря актуализации свернутых предикатных выражений.

Ключевые слова: пословицы, синтаксическое и семантическое строение

М. PAUK

PRINCIPLES OF CONSTRUCTION IN THE UKRAINIAN PROVERBS

The article is devoted to the main principles of Ukrainian proverbs building. Based on proverbs definitions analysis in Ukrainian, Russian and Belarusian dictionaries and references their main features are described. These include: synchronically a proverb is perceived as a fixed phrase, it is expressed as a sentence (simple or complex), it is a statement that summarizes the national experience and has figurative, aphoristic character. Being fixed phrases, proverbs, unlike other sentences, are not formed by a speaker but reproduced by him. It defines the specificity of proverbs modality: their content is not the product of the speaker's thinking, he only reproduces certain truth that does not have its particular subject-creator. Generalized uncertainty of the

subject determines the non-referential characteristic of arguments and time flexibility of predicates meaning in a proverb, its content does not represent specific situations. In proverbs, the same as in aphorisms, the laws of existence of not isolated, but generalized realities or situations are expressed. In complex and simple sentences predicative centers are not direct aphoristic character medium. Their content is usually either trivially or logically defective. Aphoristic character is achieved by unexpected combination of two propositions. This method of construction is realized not only in complex sentences, it is represented in simple sentences by actualization of hidden predicative expressions. In complex sentences between propositions that have explicit expression there is a variety of relations, which reflect typical relations between the parts of a complex sentence. The sense opposition of clauses prevails in compound sentences. Specifying and restrictive relations are usually observed in clauses of complex sentences. They are common to the sentences, in which the subordinate clause explains the word in the main clause, and also to the sentences, in which the subordinate clause is connected with the whole main clause. Another type of relations, observed in complex sentences, can be nominally defined as explicative. It is peculiar for the sentences with causal, purpose clauses. In proverbs, expressed by simple sentences, there are usually fixed conditional relations between the predicative center and prepositional actualized syntaxemes.

Key words: proverbs, syntactic and semantic structure

УДК 81'25:7.094(045)

Марина ПИЛИПЧУК

ПОСДНАННЯ СТРАТЕГІЙ ДОМЕСТИКАЦІЇ ТА ФОРЕНІЗАЦІЇ В АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

У статті досліджено проблему застосування стратегій доместикації та форенізації в аудіовізуальному перекладі на матеріалі анімаційного фільму «Madagascar» англійською мовою та його перекладу українською мовою. Визначено поняття аудіовізуального перекладу, розглянуто історію виникнення та розвитку стратегій доместикації та форенізації, окреслено причини застосування цих стратегій та основні категорії слів, що піддаються доместикації та форенізації в перекладі анімаційних фільмів.